

Anna Muinonen
HIIRET HYPPIVÄT NUOTEIKSI
Opetusmateriaalia viulunsoiton alkeisopetukseen

Opinnäytetyö
CENTRIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Musiikin koulutusohjelma
Huhtikuu 2015

TIIVISTELMÄ OPINNÄYTETYÖSTÄ

Yksikkö Kokkola-Pietarsaaren yksikkö	Aika Huhtikuu 2015	Tekijä/tekijät Anna Muinonen
Koulutusohjelma Musiikin koulutusohjelma		
Työn nimi HIIRET HYPPIVÄT NUOTEIKSI. Opetusmateriaalia viulunsoiton alkeisopetukseen		
Työn ohjaaja Riitta Kossi	Sivumäärä 19	
Työelämäohjaaja		
<p>Opinnäytetyönäni suunnittelin perinteisten nuottien tilalle uudenlaiset kuvalliset nuotit ja opetusmateriaalia näiden uusien nuottien tueksi viulunsoiton alkeisopetukseen. Opetusmateriaalipaketissani olen käyttänyt värejä ja kuvia avukseni eli olen käyttänyt visuaalisuutta hyödykseni. Tässä pedagogisessa opinnäytetyössäni olen käsitellyt myös visuaalista oppimista ja oppimista yleensä.</p> <p>Opettaessani ensimmäistä harjoitusoppilastani Centria ammattikorkeakoulussa kohtasin ongelman. Oppilaalleni ei olisi ollut hyödyllistä oppia perinteisten nuottien kautta. Tämän takia aloin kehittää uudenlaisia nuotteja, jotka auttaisivat oppilastani niin keskittymään kuin iloitsemaan musiikista ja soittamisesta.</p> <p>Opetusmateriaalipakettini on luotu helpottamaan viulunsoiton oppimista ja siitä on viety kaikki sellainen pois, minkä olen kokenut tarpeettomaksi opettaa viulunsoiton alkeisopetuksessa. Opetusmateriaalipakettini vaikeutuu ja menee koko ajan kohti perinteisempiä nuotteja opetuksen edetessä.</p> <p>Olen opettaessani huomannut opetusmateriaalini tukevan ja innostavan oppimista niin yksilö- kuin ryhmäopetuksessakin. Opetusmateriaalipakettini on helposti sovitettavissa myös muille soittimille erityisesti kvinttivireisille jousisoittimille.</p>		

Asiasanat

Alkeisopetus, hiirinuotit, instrumenttipedagogiikka, nuotinkirjoitus, opetusmateriaali, visuaalisuus, viulu

ABSTRACT

Unit Kokkola-Pietarsaari Unit	Date April 2015	Author/s Anna Muinonen
Degree programme Music		
Name of thesis MICE JUMPING TO NOTES. Primary teaching material for violin		
Instructor Riitta Kossi		Pages 19
Supervisor		
<p>In this bachelor's thesis I have developed new graphical notes and new teaching material for primary teaching to substitute the most used and common notes. In my teaching material package I have used colours and pictures to utilize visuality to benefit teaching. In this pedagogical bachelor's thesis also I have discussed visual learning and learning in general.</p> <p>When I was teaching my first practice student in Centria University of Applied Sciences I faced a problem. It would not have been successful to my student to learn with the most generally used notes. That is why I started to develop new kinds of notes that would help my student to concentrate and to enjoy music and playing.</p> <p>My teaching material package is designed to help students to learn to play the violin. Everything that is unnecessary to teach in violin playing has been removed. My teaching material package becomes more difficult as it progresses and it is becoming more and more similar to the generally used notes when the teaching advances.</p> <p>When I have taught I have noticed that my teaching material supports and inspires learning in both individual and group teaching situations. My teaching material package is easily adaptable to other instruments such as other string instruments that have the same kind of tunings.</p>		

Key words

Instrument pedagogy, mouse notes, notation, primary teaching, teaching material, violin, visuality

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 VISUAALISUUS JA OPPIMINEN	3
2.1 Oppimisvaiheet	3
2.2 Visuaalinen oppiminen	3
2.3 Visuaalinen oppiminen musiikissa	4
2.4 Minä ja visuaalisuus	5
2.5 Muut oppimistyylit	5
3 HIIRINUOTIT	7
3.1 Hiirinuottien synty	7
3.2 Mitä hiirinuotit ovat?	8
3.3 Ero muihin Suomessa yleisimmin käytettyihin visuaalisiin opetusmateriaaleihin	13
4 HIIRINUOTIT OPETUKSESSA	15
4.1 Yksilöopetus	15
4.2 Ryhmäopetus	15
4.3 Opetusmateriaalipaketti	16
5 POHDINTA	17
LÄHTEET	19

KUVIOT

KUVIO 1. Oppimisen tehokkuus oppimistyyliä yhdistäen	5
KUVIO 2. Viulunkielet ja hiirinuottien nimet	8
KUVIO 3. Hiirinuotit nuottiviivastolla	9
KUVIO 4. Nuottitalo	10
KUVIO 5. Taukotalo	11

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni käsittelee visuaalisuuden hyödyntämistä viulunsoiton alkeisopetuksessa. Olen kehittänyt opetusmateriaalia, jossa käytetään keksimiäni hiirikuvioita perinteisen nuottikuvan sijaan. Perinteiset nuotit ovat joillekin oppilaille vaikeita käsitellä. Nuotit ovat abstrakteja ja voivat aiheuttaa vaikeuksia oppimisessa. Näitä vaikeuksia kohdataan etenkin viulunsoitossa, jossa sävelet ovat hieman vaikeammin havaittavissa otelaudalta. Ne eivät näy jousisoittimessa niin helposti kuin esimerkiksi pianossa, jossa koko ajan on sama koskettimien muodostama rivistö näkyvissä. Nuottiviivastosta huomaamme sävelet ja lopulta hahmotamme nuottien nimet. Entä jos tällainen nuottien hahmottaminen on vaikeaa, ja silti haluaisi tarjota oppilaalle mahdollisuuden soittoharrastukseen? Tähän kysymykseen olen pyrkinyt keksimään ratkaisuja opetusmateriaalipakettini kautta.

Kokemukseni mukaan, hahmottamisvaikeuksista kärsivät yleensä lapset, jotka ovat noin neljä vuotiaita tai koulutaipaleensa jo aloittaneita. He ovat saattaneet osata jo lukea, mutta nuottien seuraaminen viivastolta on tuottanut suunnattomia vaikeuksia. Heidän vuoksi ja heidän avuksi, aloin kehitellä omaa materiaalia opetukseen. Poistin nuottiviivaston ja toin eloisat hiirinuotit ja värit perinteisten nuottien tilalle. Opetusmateriaaliani tehdessä mietin kysymyksiä ja vastauksia siihen, että miksi tarvitsisikaan alussa hallita jo kaikkea. Soittamisen ilo ja oppimisen riemu olivat mielestäni tärkeimpiä asioita, sillä lapsen musiikkikasvatuksen alkutaipaleella meidän kuuluisi mielestäni kannustaa lasta soittamaan eikä lannistaa soitonopetuksessa. Opetusmateriaalin teossa yritin nostaa esille seikkoja, jotka olivat välttämättömiä musiikin teoriassa ja jättää pois sellaiset, jotka eivät olisi niin relevantteja alkeisopetuksessa. Kenties jollain tapaa pyrkimyksenäni oli luoda selkokieltä perinteisten nuottien maailmaan.

Opetusmateriaalini hiirikuvionuottien kanssa lapsen on helppo leikkiä ja materiaali innostaa tekemään läksyt. Olen saanut erittäin hyvää palautetta oppilaideni vanhemmilta, joiden kanssa olen käyttänyt tätä metodia, jossa hiirinuotit ovat opetuksen olennainen osa. Oppilaan on helppo tehdä omia kappaleita niin tunnilla kuin kotonakin. Halusin kehittää vielä hiirinuotteja eteenpäin niin, että oppilaan ei tarvitsisi aloittaa perinteisten nuottien kanssa aivan uudestaan soitonopiskelua. Lapsen kasvaessa isommaksi, opetusmateriaalinikin muuttuu vaativammaksi niin, että hiirinuotit siirtyvät

nuottiviivastolle ja lopulta poistuvat ”oikeiden” nuottien tieltä. Näin lapsi ja opetusmateriaalini hiiret kasvavat ja kehittyvät yhdessä. Tämän kasvun aikana lapsi on tottunut jo soittamaan viulua ja käytännön ollessa tuttua, teoria-asiatkin helpottuvat ja niitä on helpompi käsitellä.

Näistä hiirinuoteista olen tehnyt pedagogisen opinnäytetyöni, joka on vahvasti kokemuksellinen. Kokemuksellisessa oppimisessa oleellisinta on oppilaan tarpeet ja motivaatio ja siinä tuetaan oppilaan kasvua (Pylkkä). Kun lapset tulevat tunnilleni, he saavat elämyksiä ja kokemuksia soitosta. Hiirinuotit kertovat lapsille tarinoita ja hiirinuottien kanssa lapset pääsevät käyttämään mielikuvitustaan ja seikkailemaan. Hiirinuonuottien kappaleet ja kuvat luovat lapsille portin musiikin maailmaan, jossa mielikuvitus yhdistyy soittamisen kanssa. Lasten tekemät omat hiirinuottikappaleet syventävät myös kokemusta. Hiirinuottien kautta välitän hiljaista tietoa oppilailleni musiikista. Hiljaista tietoa on kertynyt minulle soittohistoriani ajaltani niin omilta soittotunneiltani oppilaana ollessani kuin opettaessani musiikkia. Olen käyttänyt tätä hiljaista tietoa hyväkseni tehdessäni opetusmateriaaliani. Lisäksi opinnäytetyössäni olen käyttänyt kvalitatiivista eli laadullista tutkimusmenetelmää. En ole käyttänyt hiirinuotteja kaikilla oppilailleni. Olen valikoinut oppilaistani ne, jotka mielestäni ovat hiirinuotteja tarvitsevat soiton aloituksessa. Oppilaat olen valinnut ensimmäisen tunnin aikana siten, että olen tunnin aikana kuulostellut onko hänellä tiettyä lapsen mielikuvitusta jäljellä vai onko oppilas jo ylittänyt sen vaiheen missä esimerkiksi Rasmus Rotan Nenunannalouhos on jo lakannut naurattamasta.

Centria ammattikorkeakoulussa opiskellessani olen viulun lisäksi opiskellut tavoitteellisesti alttoviulua kolmen vuoden ajan ja harrastanut selloa kahden vuoden ajan. Myös näiden soitinten opiskelu ja keskustelut kyseisten instrumenttiopettajien kanssa ovat tuoneet tukea opetusmateriaalipakettini tekoon ja antaneet uusia näkökulmia opinnäytetyöhöni. Vaikka opetusmateriaalipakettini on tehty viulisteille olen ajatellut myös ajatellut hiirinuotteja tehdessäni myös sen soveltuvuutta muille soittimille.

2 VISUAALISUUS JA OPPIMINEN

2.1 Oppimisvaiheet

Gardnerin taiteellisen kehityksen malli sisältää kolme eri vaihetta, jotka ovat vauvaiän sensomotorinen vaihe, varhaislapsuuden symbolinen vaihe ja kouluiän ”kirjallinen” vaihe. Vauvaiässä muodostetaan perusta taiteelliselle kehitykselle, varhaislapsuudessa opetuksella on vain vähäinen merkitys sen sijaan opitaan kulttuurille tyypillisiä rakenteita ja kouluiässä oppiminen on tehokkainta. Kouluiässä harjoitellaan erilaisia taitoja ja tekniikoita ja jäljitellään tarkasti malleja. (Paananen 2010, 159.)

Symbolisessa vaiheessa lapsi ei vielä osaa sääntöjä. Varhaislapsuus on luovuuden herkkyyuskautta ja edellyttää ympäristöltä myötäilevää asennetta. On todettu, että kouluiässä olevalla lapsella on vähemmän mielikuvitusta kuin esikouluikäisellä. Kouluikäisellä huomio kohdentuu mielikuvituksen sijaan sääntöjen oppimiseen. Kouluikäinen ymmärtää myös taiteen metaforia ja arvostaa erilaisia tekniikoita paremmin kuin esikoululainen. Vasta 10-vuotiaana lapsi alkaa määritellä taidemuotoja ja ajattelee taiteen kopioivan todellisuutta. (Paananen 2010, 159.)

Gardnerin teorian on sanottu herättävän useita eri kysymyksiä siitä millaisessa vuorovaikutussuhteessa eri tasoiset älykkyydet ovat keskenään (Paananen 2010, 159). Hyvänä kysymyksenä opetusmateriaalini kannalta on mietitty Paanasen (2010, 159) kirjoituksessa loogis-matemaattisen ajattelun nivoutumista luovaan ajatteluun. Loogis-matemaattiseen ajatteluun kuuluu esimerkiksi juuri nuottikirjoitus, joka on kantavana pääteemana opinnäytetyössäni.

2.2 Visuaalinen oppiminen

Mielestäni musiikissa kaikkein tärkein tapa oppia on luonnollisesti kuuloaisti. Kuulon kautta saamme kokea esimerkiksi fraseerauksien ja nyanssien käyttöä, jota muuten olisi vaikea opettaa. Nämä asiat voidaan kirjoittaa paperille ja toistaa ne lukemalla, mutta niiden

hienosäätöä ja tyylinmukaisuuksia voi olla vaikea opetella mitenkään muuten kuin kuulonvarassa toimien. Jos kuitenkin haluamme oppia mahdollisimman tehokkaasti, olisi meidän käytettävä kaikkia aistejamme hyväksi samanaikaisesti (Vuorinen 1993, 47). Visuaaliseen oppimiseen ja oppimistyyliin kuuluvat silmien lähettämät signaalit aivoille ja niiden tulkitsemat kuvat ja viestit. Visuaalinen oppija näkee ja muistelee näkömielikuvia, joiden avulla oppiminen tapahtuu. Tärkeintä tällaiselle oppijalle on nähdä uudet asiat kuvina tai hyvin kuvailtuina, jotta hän pystyy rakentamaan päässään itselleen kuvan, josta hän pystyy ammentamaan tietoa. Esimerkiksi kaikenlaiset huolella tehdyt PowerPointesitykset, videot ja paperilappuset auttavat oppijaa tarkentamaan oppimaansa. Näön kautta oppiva on yleensä hyvä keskittymään ja hänellä on hyvä mielikuviutus. (Opetustekniikat 2010.)

2.3 Visuaalinen oppiminen musiikissa

Vuorinen (1993, 47) toteaa, että ihminen oppii suurimmaksi osaksi näköaistinsa kautta ja vasta sen jälkeen kuulo- ja tuntoaistinsa kautta. Tämä mielenkiintoinen fakta onkin jollain tavalla vastassa meitä, jotka olemme tekemisissä musiikin kanssa. Jos ihminen todellakin oppii paremmin näköaistinsa kautta, miksi meillä musiikissa on mustavalkoiset nuotit? Värit eivät auta automaattisesti soittamaan paremmin, kun opiskelemme musiikkia. Ne voivat kuitenkin tarjota meille muita, erilaisia keinoja esimerkiksi hahmottamaan juuri vaikka nuo mustavalkoiset nuotit. Värit ja kuviot voivat luoda meille polkuja havainnoida musiikin teoriaa paremmin ja luoda mielikuvia musiikin nyansseista. Jollekin lapselle, tai kenties jo vanhemmallekin, voi elefantti-kuva auttaa muistamaan, mikä se forte-merkintä olikaan, tai leppäkertun kuva, mitä piano-merkintä nuottiviivaston alalaidassa tarkoittikaan. Jo pelkkä kuva viulistista pitelemässä viuluaan, voi auttaa muistamaan kuinka soitinta pidettiin kädessä.

Lapsia kiinnostavat värit niin kuin meitä aikuisiakin. Mielestäni houkuttelevampaa on lukea sellaista kirjaa, jossa on kuvia ja värejä. Värit rauhoittavat, vetoavat tunteisiin ja luovat kiinnostusta ja pelkästään värien on todettu lisäävän oppimisen tehokkuutta 5-10% (Aksovaara & Maunonen-Eskelinen 2013). Kuinka käykään oppimiselle, jos tuohon lisätään vielä kuva tai kuvio?

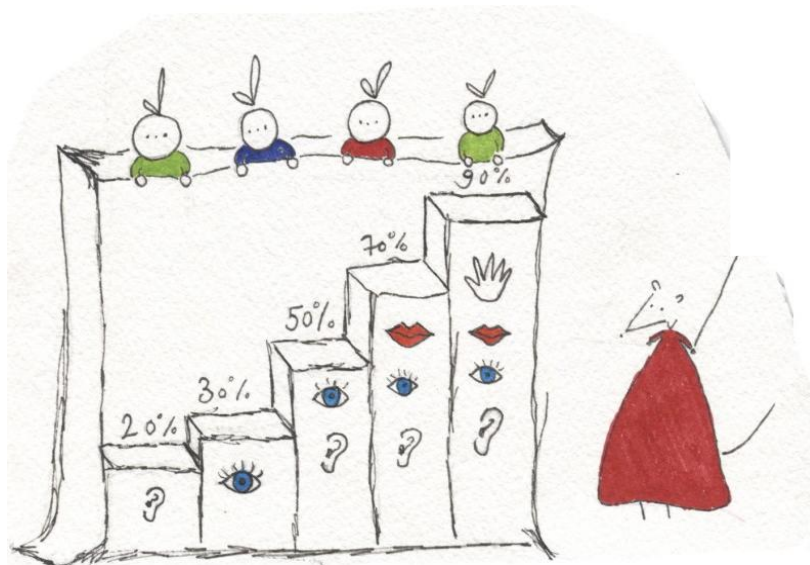
2.4 Minä ja visuaalisuus

Olen aina piirtänyt ja maalannut, kehitellyt omia satumaailmojani. Musiikki ja kuvat ovat kulkeneet käsikädessä minun elämässäni. Lapsuudessani ja nuoruudessani kehitelin tarinoita kappaleisiin opettajani pyynnöstä. Niitä kehitellessäni ajoittain pystyin näkemään tarinat hyvin vahvoina kuvina päässäni ja se helpotti kappaleen ulkoaopettelua ja myös tunnelmanluomista. Jossain vaiheessa aloin luoda omia eläinhahmojani ja tehdä myös satukirjoja niistä pienistä hauskoista hahmoista mitä aina silloin tällöin päähäni pälkähti. Kun lähdin opiskelemaan musiikkia ja aloin opettaa omia oppilaitani, minulle tuli ajatus, jossa yhdistäisin kaksi rakastamaani asiaa.

Lapsuudestani saakka olen ollut hyvin tarkka siitä, miltä asiat näyttävät. Symmetria, asettelu ja värit kiehtovat minua. Huomioni kiinnittyy usein juuri näihin asioihin ensimmäisenä tarkastellessani esimerkiksi julkaisuja, joissa on käytetty kuvia, värejä ja sommittelua.

2.5 Muut oppimistyylit

Jokaisella ihmisellä on kullakin erilainen tapa oppia asioita. Jotkut oppivat kuuntelemalla tai tekemällä tai kenties puhumalla, toiset näkemällä ja useimmat yhdistämällä näitä tyylejä keskenään (KUVIO 1). Oppiminen tehostuu, jos ja kun yhdistämme näitä tekijöitä toisiinsa. (Opetustekniikat 2010.)

KUVIO 1. Oppimisen tehokkuus oppimistyyliä yhdistäen (mukaiillen Vuorinen 1993, 47)

Auditiivinen oppiminen tarkoittaa kuulonvaraista oppimista, jossa tätä oppimistyyliä käyttävä oppija yleensä toistaa joko ääneen tai mielessään asiat. Rytmi ja musiikki voivat helpottaa oppimista. (Opetustekniikat 2010.)

Tuntoaistin kautta oppiva käyttää kinesteettistä oppimistyyliä hyväkseen. Hän tekee havaintoja tuntoaistinsa ja tekemisen kautta. Oppijalle tärkeintä on tällöin tuntoaistia, miltä jotkin asiat ja esineet tuntuvat ja täten esimerkiksi tunteiden, ilmeiden ja liikkeiden arvo korostuu oppiessa. (Opetustekniikat 2010.)

3 HIIRINUOTIT

3.1 Hiirinuottien synty

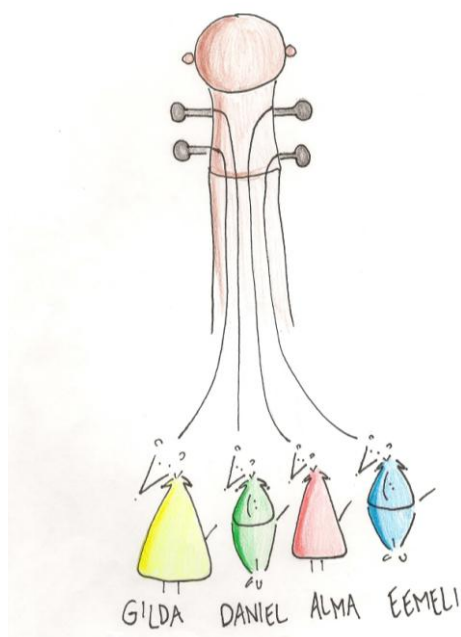
Hiirinuotit syntyivät tarpeesta olla hyvä opettaja. Minulla oli tarve opettaa toisella tapaa kuin minua oli opetettu ja mihin olin koskaan tottunut. Itse olen saanut aloittaa viulunsoiton opiskelun vasta sen jälkeen, kun opin lukemaan. Vanhempani ajattelivat, että vasta silloin soittoharrastus olisi kannattavaa. Ehkä heillä oli sellainen ajatus, että enhän osaisi lukea nuotteja, kun en kerran hallinnut kirjaimiakaan. Olisin halunnut alkaa jo 4-5-vuotiaana viulunsoiton opiskelun. Opin lukemaan melko hitaasti ja vasta ala-asteen ensimmäisen luokan puolivälissä sain vihreää valoa viulutunneille pääsemiseen, sillä osasin jo tavata sanoja. Olin pitkään itekin sitä mieltä, että osa lapsista aloittaa soittoharrastuksen liian aikaisin. Keskittyminen ei ole vielä kunnolla kehittynyt ja ehkä juuri lukeminen kertoo jotain lapsen kehityksestä. Ammattikorkeakoulussa opiskellessani ja opettaessani viulunsoittoa, olen todennut sen, että harvoin opettaja saa itse valita oppilaitaan ja kieltäytyä liian nuorista oppilaista.

Soitonopetus voi helposti mennä behavioristiseksi opettamiseksi. Opettaja haluaa siirtää omia tietoja ja taitoja oppilaalle muuttumattomina (Kiviniemi, Kurkela, Laitila, Lehtelä, Nissilä, Pietilä, Remes & Viitala 2006). Kansanmusiikissa oppilas joutuu välillä opiskelamaan tyylinmukaisuuksia, joissa esimerkiksi pitää osata soittaa tarkalleen samalla tavalla kuin joku tietty pelimanni on soittanut. Itse halusin, että minun tunneillani soitonopetus sisältäisi jotain muutakin kuin behavioristista opetusta. Sellaista opetusta, jossa oppilaalle siirtyisi tietojeni ja taitojeni mukana myös muutakin. Sain ensimmäisen oppilaani keväällä 2011 aloittaessani opetusharjoittelun opinnoissani. Oppilaani ei vielä edes osannut lukea kunnolla ja hän oli vilkas ja leikkisä, eikä hänen keskittymiskykynsäkään ollut vielä tarpeeksi kehittynyt sellaiseen soitonopettamiseen, johon olin itse tottunut. Perinteisten nuottien seuraaminen olisi voinut olla tuskastuttavaa. Oppilas pystyi itse tekemään kappaleita piirtämällä ja värittämällä hiirinuotteja. Näiden keksimieni nuottien kautta hän innostui ja tempaantui seikkailuihin mukaan. Se oli kenties musiikin opetuksessa humanistista oppimisenäkemyistä parhaimmillaan. Humanistisessa oppimisenäkemysessä oppijan aktiivista ja sosiaalista toimintaa korostetaan ja tällöin oppilas saa toteuttaa itseään vapaasti ja avoimesti ja haluaa oppia itsensä vuoksi

(Kiviniemi, Kurkela, Laitila, Lehtelä, Nissilä, Pietilä, Remes & Viitala 2006). Sain hiirinuoteilla aktivoitua lasta tekemään kotona enemmän kuin edes oletin. Hän oli aina harjoitellut kotitehtävänsä hyvin ja hänen äitinsä oli iloinen, että tällaisilla nuoteilla mentiin eteenpäin. Oppilaan vanhemmat eivät onnekseni kertaakaan epäilleet ensi kertaa alkeita opettavaa opiskelijaa ja antoivat minulle täyden tuen siihen mitä olinkaan aina tunneille keksinyt. Yhteisen puolentoista vuoden opetuksen jälkeen ensimmäinen oppilaani osasi lukea oikeita nuotteja. Opetuksessani halusin koko ajan pyrkiä siihen, että hiirinuoteista ei tule itsestäänselvyys eli jossain vaiheessa nekin täytyi vaihtaa pikkuhiljaa perinteisempiä nuotteja kohti.

3.2 Mitä hiirinuotit ovat?

Hiirinuotit ovat hiiriä, joilla kaikilla on oma nimi ja ne ovat nimettyjä viulunkielten mukaan. Ne ovat nimeltään Gilda (viulun G-kieli), Daniel (D-kieli), Alma (A-kieli) ja Eemeli (E-kieli). Niillä kaikilla on myös oma värinsä: Gildalla keltainen, Danielilla vihreä, Almalla punainen ja Eemelillä sininen. Hiirinuottien perustana olen halunnut pitää tavallisemmin käytettyjen nuottien piirteitä kuin myös tauoissakin. Tällöin oppilaan olisi kasvaessaan helpompi siirtyä ”oikeisiin” nuotteihin. Tämä takaa myös sen, että uudelleen oppiminen ei olisi liian tuskaisaa ja vaikeaa.

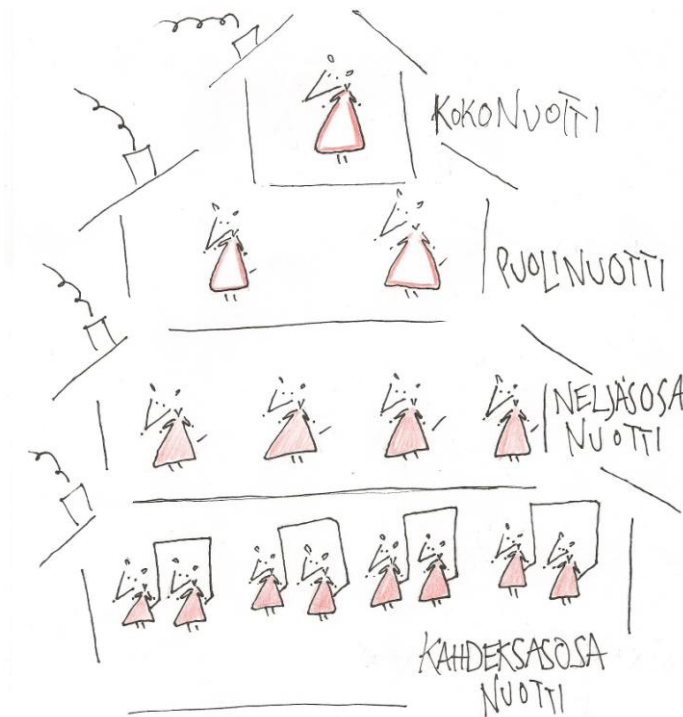

KUVIO 2. Viulunkielet ja hiirinuottien nimet

KUVIO 3. Hiirinuotit nuottiviivastolla

Neljäsosanuotti hiirinuoteissa on aivan kuin ”oikea” nuottikin eli se on väritetty kokonaan värilliseksi. Puolinuotti taas osoittaa oman kestopensa niin, että hiiren väritys kulkee vain hiiren ääriajoja pitkin. Kummallakin nuotilla on oma vartensa, hiirinuotissa se on hiiren häntä. Kokonuotin erottaa siis puolinuotista hiirinuoteissakin ”nuottivarren” puuttuminen. Kahdeksasosanuotit sidotaan yhteen hiirinuoteissa häntiensä kautta ja näin niilläkin on yhteytensä tavallisemmin käytettyihin nuotteihin. En ole katsonut tarpeelliseksi piirtää näitä nuottiarvoja pidemmälle meneviä nuotteja, kuten esimerkiksi kuudestoistaosanuotteja. Opetuksessani olen ottanut kyllä niitäkin mukaan ja käyttänyt niitä onnistuneesti. Erona kahdeksasosanuotteihin hiirillä on kuudestoistaosanuoteissa ”ylimääräinen” palkki hiiren häntien yläosassa aivan kuin perinteisessä nuottikirjoituksessa.

KUVIO 4. Nuottitalo

Tauoistakin piti mielestäni tehdä hieman kiinnostavampia, joten hiirille ominaisimpaan tyyliin, puolitauossa hiiren mekossa on juuston kuva ja kokotauossa hiirellä on stop-kyltti kädessä, jossa kehoitetaan soittaja juustotauolle neljän iskun ajaksi. Halusin tehdä näistä tauoista erilaiset perinteisiin koko- ja puolitaukoon verrattuna, sillä nämä menevät keskenään oppilaille yleensä sekaisin. Minulla oli ainakin lapsuudessa vaikeinta hahmottaa näitä taukoja, ja tahtien sisällön laskemiseksihan se aina lopulta meni. Vaikeuksia tuli silloin, kun olisi heti pitänyt tietää moneenko tauossa laskettiin. Oppilaideni vaihtaessa perinteisiin nuotteihin, pystyy nuottiviivastolle piirtämään näiden hankalampien taukojen kohdalle vanhat tutut merkit: stop-kyltilin ja pelkän juuston. Neljäsosa- ja kahdeksasosatauoissa taas on hiirien mekoissa ”oikeiden” taukojen merkit, koska niitä en kokenut tarpeelliseksi muuttaa. Pyrin koko ajan siihen, että helpotan vaikeita asioita, mutta pyrin säilyttämään sellaisia asioita, joiden tiedän olevan helpompia omaksua ja erottaa.

KUVIO 5. Taukotalo

Perinteinen nuottikirjoitus eroaa aika paljon hiirinuoteilla kirjoitetusta. Sävelkorkeudet on ilmoitettu hiirinuotin ja sorminumeron yhdistelmällä. Esimerkiksi c1 on ilmoitettu hiirinuoteissa Gilda-hiiren kuvalla, jonka alapuolella on numero 3 ja c2 Almannuottihiirellä, jonka alapuolella on nuoli alaspäin ja numero 2. Hiirinuoteissa ei ole alussa ilmaistu sävellajiin ominaisia ylennys- tai alennusmerkkejä eikä palautusmerkkejä, kuten perinteisessä nuottikirjoituksessa, vaan olen käyttänyt nuoli ylös tai alas -merkkintöjä ilmaisemaan oikeita sävelkorkeuksia. Olen joutunut käyttämään nuolia perinteisessäkin nuottikirjoituksessa muistuttaakseni oppilastani oikeasta sävelkorkeudesta. Luodessani hiirinuotteja ajattelin, että oppilaan ei vielä tarvitsisi tietää eri sävellajeja. Koin, että oppilaan oli hyvä vain tiedostaa, että on duureja ja molleja. Hiirinuottien heikkous on se, että se vaatii tässäkin esitetyn ESIMERKKI 1. kahden nuottirivin sijaan kolme a4-kokoista sivua. Toisaalta niitä on mahdollista tiivistää pienemmäksi, jos tarve niin vaatii. Ajattelin, että tahtilajin ilmoitus kappaleen alkuun on erittäin tarpeellinen niin kuin perinteisissäkin nuoteissa. Pyrin opetuksessani aina painottamaan rytmin opettamista, joten tuntui, että tämä oli erittäin tärkeää. Myös perinteisen tahtiviivojen käytön halusin mukaan, jotta se ryhmittäisi nuotteja ja tekisi tahdit selkeämmiksi. ESIMERKKI 2:sta puuttuu rytmitys kokonaan ja oppilaan harjoittelun kannalta on tärkeää, että tällä tavoin kirjoitettu kappale

on entuudestaan tuttu. ESIMERKKI 2:ssa ei ole myöskään ilmoitettu ylennys- tai alennusmerkkejä. Yhtäläisyyksiä ESIMERKKI 3:sen hiirinuottien kanssa on kielten ja sorminumeroiden käyttö sävelkorkeuden ilmaisemisessa. ESIMERKKI 2 ja 3 ovat huomattavasti nopeammin kirjoitettavissa soittotunnin aikana. Hiirinuotteja käytettäessä tuntien suunnittelu on tehtävä mahdollisimman hyvissä ajoin ja aikaa varattava yli tunnin, jos aikoo ”nuotintaa” uuden kappaleen. ESIMERKKI 2:sen huono puoli on numeroiden ja kirjainten vaikea lukuisuus. ESIMERKKI 2:ssa näköaisti joutuu tekemään työtä, sillä vahingossa numerot ja kirjaimet voivat sekoittua keskenään. Jatkaessani hiirinuottien kehittelyä kohtasin ongelman, joka liittyi italiankielisiin musiikkitermeihin. Italiankieliset sanat ovat ehkä vaikeita muistaa, jos kieltä ei osaa. Päädyin kuitenkin siihen ratkaisuun, että halusin käyttää niitä, enkä keksiä niin sanottuja omia termejä tilalle. Tällä tavoin yhä useampi asia oli helpommin omaksuttavissa myöhemmin soitonopiskelun edetessä. Esimerkki kappaleessa Hämähämähäkki esittelen kuvallisesti hiiri- ja perinteisten nuottien eroja.

Violin

Fine

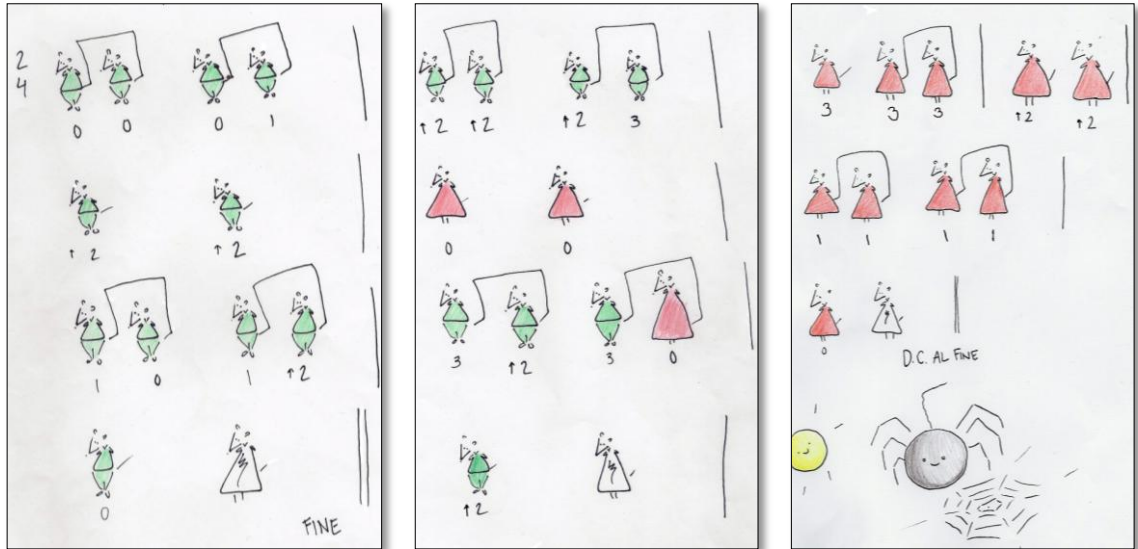
Vln.

D.C. al Fine

ESIMERKKI 1. Hämähäkki-laulu perinteiseen nuottikuvaan kirjoitettuna

D0 D0 D0 D1 D2 D2 D1 D0 D1 D2 D0
 D2 D2 D2 D3 A0 A0 D3 D2 D3 A0 D2
 A3 A3 A3 A2 A2 A1 A1 A1 A1 A0
 D0 D0 D0 D1 D2 D2 D1 D0 D1 D2 D0

ESIMERKKI 2. Hämähämähäkki-laulu kirjoitettuna tavalla, jota käytetään usein viulunsoiton alkeisopetuksessa.

ESIMERKKI 3. Hiirinuoteilla kirjoitettu Hämähäkki-laulu

3.3 Ero muihin Suomessa yleisimmin käytettyihin visuaalisiin opetusmateriaaleihin

En tyytynyt jo olemassaoleviin kuvioita ja värejä sisältäviin oppimateriaaleihin esimerkiksi Colourstrings (Szilvay 1981, 2-69) ja Kuvionuotit (Kaikkonen & Uusitalo 1999, 6-112). Tosin hiirinuotit saivat alkunsa jo ennen kuin olin tutustunut mihinkään värejä tai kuvioita koskeviin opetuskirjoihin. Tarkastellessani näitä muita opetusmateriaaleja, olin hieman hämmäntynyt. Olen itse jokseenkin lapsenmielinen ja kaikki mikä kiiltää tai on värikästä, houkuttelee minua suuresti. Sen takia ihmettelin, että oli kehitelty hienoja opetusmateriaaleja, mutta niistä puuttui kuitenkin jonkinasteinen hauskuus ja iloisuus. Mielestäni tällainen leikkimielisyys sopii alkeisviulunopetukseen lapsien oppiessa leikin kautta. Lukiessani ja katsellessani näitä opetusmateriaaleja ymmärsin, että ne oli tehty juuri sellaisia oppijoita varten kuin minunkin materiaalini, mutta jotain näistä muista mielestäni puuttui. Tosin minun täytyy todeta, että kuvionuotit eivät ole alun perin tarkoitettu viululle vaan niitä nuotteja on sovellettu myöhemmin käytettäväksi eri soittimille ja Colourstrings-menetelmän pariin minua ei pienenä lapsena ole kasvatettu.

Koin, että näihin muiden opetusmateriaalien nuotteihin ei pystynyt samaistumaan niin kuin oppilaani oli kiintynyt joihinkin minun piirtämiini nuotteihin. Eräs 5-vuotias oppilaani piti esimerkiksi erittäin paljon Almasta ja Eemelistä ja yhdellä toisella oppilaalla Daniel on

ehdoton suosikki. Usein olen myös oppilaideni huomannut pitävän joistakin viulun vapaiden kielten äänistä (esimerkiksi juuri Almasta ja Eemelistä) toisia enemmän. Heidän luodessa vahvoja tunteita tulee nuoteista läheisempiä. Miksei nuoteistakin voisi tehdä jotain sellaista, joka loisi ja kuvastaisi näitä tunteita paremmin? Muiden opetusmateriaalien vapaat kielet eivät olleet mielestäni tarpeeksi henkilökohtaisia ja jäivät joko logiikallaan hieman etäisiksi, tai niissä oli liikaa opittavaa, eivätkä koskettaneet ihmistä niin kuin esimerkiksi nimi Alma, voisi koskettaa. Colourstrings-metodissa viulun vapaat kielet ovat karhu, isä, äiti ja lintu (Szilvay 1981, 2-69). Ne hämmentävät minua henkilökohtaisesti sen takia, että ne eivät ole yhtenäisiä. Esimerkiksi, jos ne olisivat kaikki eläimiä tai perheenjäseniä, olisi se loogisempaa. Myöskään Colourstringsin kielistä ei synny ajatuspolkua kielen sävelen oikeaan nimeen. Kuvionuoteissa minua hämmensi jokseenkin aika monet erinäköiset kuviot ja niiden väriyhdistelmät (Kaikkonen & Uusitalo 1999, 6-112), mutta kuten sanottu minua ei ole kasvatettu kumpaankaan näistä metodeista. Opetusmateriaalini hiirinuotit olin jo ehtinyt kehittää ennen kuin olin kuullutkaan näistä muista visuaalisista metodeista. Opetusmateriaalipakettini teon jälkeen olen kuullut myös Annalan Hannun tekemistä Eläinnuoteista (Verronen 2015, 8.), mutta en ole niihin opinnäytetyöni teon aikana ehtinyt perehtyä, koska ne esiteltiin opinnäytetyöni ollessa jo melkein valmis.

Alkeisopetuksessa opetetaan aika pitkään vain viulun neljää vapaata kieltä. Opetusjakson aikana, jossa käytetään näitä vapaita kieliä, pyritään oppilas tutustuttamaan viuluun ja viulun hallintaan. Tämä kyseinen opetusjakso on mielestäni hyvin tärkeä viulistille ja mikä tahansa tukeekaan tämän jakson aikana oppijaa on erittäin tervetullutta.

Viulunsoitossa viulunkielten karakterisävyt ovat olleet minulle itselleni hyvin olennaisia. Olen aina itse muodostanut äänistä, ja musiikista ylipäänsä, hyvin vahvoja mielipiteitä, tunteita ja mielikuvia niin kuin visuaalisella oppijalla on tapana. Olen kokenut, että tämä on hyvin tärkeää viulistille, sillä samalla sävelkorkeudella soivat äänet voidaan viululla soittaa usealla eri kielellä ja näin ilmaisuni viulistina on mielestäni kehittynytkin juuri tämän takia.

4 HIIRINUOTIT OPETUKSESSA

4.1 Yksilöopetus

En ole käyttänyt hiiriopetusmateriaaliani kaikille oppilailleni. Olen ensimmäisellä tunnilla arvioinut oppilaan kehitystasoa ja luonnetta. Hiirinuotit olen valinnut niille, jotka ovat olleet hyvin nuoria, vilkkaita, leikkisiä tai jos heissä on ollut jotain muuta havaittavissa, jonka takia olen katsonut heille parhaaksi edetä hiirinuottien mukaan. Kaikille oppijoille tämä opetusmateriaali ei ole parasta heidän etenemisensä takia. Jos oppilas oppii varsin nopeasti ja huomaa erilaisia soittoon liittyviä asioita, voi minun opetusmateriaalini olla heille liian hidastempoinen tai liian pieniin osiin purettu. Hiirinuotteja tai jotain tiettyä osaa opetusmateriaalistani olen käyttänyt myös aina silloin tällöin havainnoimaan ja esittelemään uutta asiaa niillekin, jotka eivät pääsääntöisesti hiirinuoteilla opiskele. Esimerkiksi taukojen opiskeluun on ”juustotaukoghiiret” auttaneet, ja aina välillä tarjonneet sopivaa ilonpilkahdusta vakavampaan hetkeen.

Tällä hetkellä opetan Keski-Pohjanmaan konservatoriossa kansanmusiikin perusopetuksessa viulua ja alttoviulua kuudelle oppilaalle ja Kannuksen kansalaisopistossa 10 oppilaalle viulunsoittoa. Kannuksessa olen opettanut 2014 marraskuusta asti ja Keski-Pohjanmaan konservatoriolla jo vuodesta 2011 pikku hiljaa oppilaita lisää saaden.

4.2 Ryhmäopetus

Olen kokeillut jonkun verran myös hiirinuotteja ryhmäopetuksessa. Oppilaat oppivat vaivattomasti värikoodit ja kielten nimet myös ryhmässä. Ryhmää opettaessa pitää huolehtia siitä, että kaikki pysyvät mukana, mutta että kenelläkään ei olisi tylsää. Tarvittaessa viulunkieliin on voitu askarrella värikoodit väripapereilla. Nuottien ollessa tarpeeksi isokokoisia on myös opettajan helppo näyttää tarvittaessa sormella missä mennään.

Opettaja ja soitonopetus kohtaa nykypäivänä myös uusia haasteita. Nykyisessä taloustilanteessa, jossa varoja on leikattava myös soitonopetuksen puolelta, on yhä yleisempää, että soitinkohtaista opetusta, joka on ennen tapahtunut henkilökohtaisena

opetuksena, tapahtuu nykyään myös ryhmäopetuksena. Tunnilla voi olla kaksi tai useampi opetettava kerralla, jolloin opettaja voi kohdata haasteita uudella tapaa. Opettajan on kehitettävä uusia ideoita tehdäkseen opetuksesta yhtä tehokasta kuin se on ollut yhden oppilaan kanssa.

Hiirinuotit eivät poista läheskään kaikkia niitä pulmia, joita voi tulla useamman oppilaan kanssa ryhmäopetuksessa. Esimerkiksi kiinnostuksen ylläpito on vaikeampaa yhtäaikaisesti kaikkien oppilaiden kesken. Hiirinuotit ovat kuitenkin tarjonneet minulle yhden lähestymistavan hyvin nuorten oppilaiden ryhmäopetukseen.

4.3 Opetusmateriaalipaketti

Opetusmateriaalipaketissani on tällä hetkellä 21 kappaletta, joista omia sävellyksiä on 18. Pakettiin kuuluu vielä 6 sivua muuta materiaalia, esimerkiksi KUVIOT 2, 3, 4 ja 5. Tekemilläni kappaleilla on hassuja nimiä, joista muutamia mainitakseni ovat Lehmän lennätyslaulu ja Rasmus Rotan Nenunannalouhos. Tällaisilla nimillä olen saanut oppilaan nauramaan ja soittotunnilla opitaan, ettei kaikki soittamiseen liittyvä ole vakavaa. Opetusmateriaalipaketissani seikkailee Kaarlo Kirahvi, joka opettaa aina välillä uusia nuotti- ja tauko-arvoja. Näiden kappaleiden lisäksi suuri arvo on oppilaan omatekemillä kappaleilla. Kappaleita tehdään paljon ja näin saan aktivoitua lasta tekemään itse ja oppimaan paljon enemmän kuin niillä kappaleilla, joita minä olen tehnyt. Oppilaideni tekemät kappaleet eivät kuitenkaan kuulu opetusmateriaalipakettiin.

5 POHDINTA

Tämä kaikki on siis lähtenyt tarpeesta auttaa oppilasta. Olen oppilaslähtöinen opettaja ja koitan auttaa oppilaitani niin hyvin kuin vain osaan ja joskus siihen liittyy jopa tällaisia keinoja, että lähdän suunnittelemaan vähän suurempaa opetuskokonaisuutta. Nämä kehittämäni nuotit ovat jokseenkin työläitä piirtää ja niiden uudelleen tekeminen, jos ei ole väritulostinta käytettävissä, on aikaa vievää ainakin toistaiseksi niiden vielä ollessa julkaisematta opetuskirjana. En siis ihan jokaiselle oppilaalle lähdekään aina ensimmäisenä tarjoamaan tätä vaihtoehtoa, sillä joillekin oppilaille tämä ei ole paras mahdollinen tyyli oppia ja silloin minulla on jotain muita materiaaleja mitä käyttää opetuksessa. Toisaalta en koe ongelmana opettaa tätä materiaaliani myös vanhemmillekin oppilaille, koska erilaisia oppijoita on eri-ikäisissä ihmisissä. Monilta aikuisilta ihmisiltä olen saanut positiivista palautetta ja kiinnostusta oppia minun opetusmateriaalini kautta mieluummin kuin perinteisten nuottien kautta. Perinteisten nuottien oppiminen voi tuntua aikuisillekin melkoiselta voimanponnistukselta.

Opinnäytetyötäni tehdessä ja tutustuessani lähdemateriaaleihini mieleeni tuli, että tämä opetusmateriaalipakettini voisi myös olla erittäin hyvä keino opettaa erityisryhmiä, kuten kehitysvammaisia. Olen tehnyt jonkin verran konsertteja palvelu- ja tuetun asumisen kodeissa. Siellä olen nähnyt vahvaa kiinnostusta musiikkiin ja musiikin tekemiseen. Heille voitaisiin tehdä erilaisia kappaleita heidän kiinnostuksen kohteitaan huomioiden.

Opiskellessani kansanmusiikkia pitkän klassisen viulunsoittoharrastuksen jälkeen, on ollut hienoa huomata, kuinka soittamaan halutaan aloittaa jo heti ensimmäisistä tunteista alkaen varsinkin ”oikeiden” kappaleiden soitolla. Ei ole väliä osaako nuotteja, kunhan tuotetaan musiikkia. Hiirinuottini ovat tarjonneet tähän mahdollisuuden omassa opetuksessani. Musiikin teorialla ei silloin ole väliä. Se tulee aikanaan. Tähän ajatustyyliin on ollut hienoa perehtyä ja kenties tässäkin on eräs syy tähän minun opinnäytetyöhöni. Toisaalta klassisen musiikin ajatusmaailma siitä, että teoriaa on hyvä osata, on myöskin mielessäni hyvin painavana asiana. Nykyään kansanmusiikin parissa olleena, on kuitenkin helpompi ajatella, että soitto lähtee ilosta ja halusta soittaa. On ehkä liiankin helppoa tehdä tällaisia opetusmateriaalini kaltaisia oikoteitä soittamisen maailmaan, mutta mielestäni niin sen pitäisikin olla. Sillä, jos oppilas kiinnostuu soittamaan, jaksaa hän helposti opiskella yhä enemmän ja enemmän.

Opetusmateriaaliani on myös helppo sovittaa muille soittimille. Kaikista hyödyllisimpänä ja helpoiten soviteltavana näen materiaalini käytettävän viulun lisäksi kvinttivireisille soittimille, kuten alttoviululle ja sellolle. Sellon opetusmateriaaliin luulen kuitenkin tarvitsevan oman soittokokemukseni perusteella pieniä muutoksia, mutta tuskin mitään ylitsepääsemätöntä. Sen lisäksi, että niitä voidaan soveltaa eri soittimille hiirinuotit ovat myös monikäyttöisiä: ne sopivat niin yksilö- kuin ryhmäopetukseen. Itselläni on tosin vain muutama kokemus ryhmäopettamisesta, mutta ne kerrat, joita olen pitänyt, on opetusmateriaalini ollut erittäin toimivia ja käyttöönsoveltuvia.

Nykyajan tekniikan näen myös oivallisena välineenä, johon opetusmateriaaliani ja hiirinuottejani voisi soveltaa. Perheen pienimmätkin käyttävät yhä enemmän tietokoneita ja tabletteja eli taulutietokoneita ja oppivat erilaisten pelien kautta. Lisäksi erilaisia musiikkipelejä on jo runsaasti käytössä. Opetusmateriaalini olisi melko helposti sovellettavissa hyödylliseksi musiikkipeliksi niin teorian kuin soittamisen kannalta ja minulla onkin erilaisia pieniä pelejä ja pelikokonaisuuksia mietittynä käytännön toteutusta odotellessa. Ehkä tällainen peli myös kiinnostaisi lasta enemmän musiikin pariin harrastusten kesken kilpailevassa maailmassa, jossa lapsella voi olla liian monia harrastuksia, joihin ei ole aikaa kotona tarpeeksi perehtyä. Itse ainakin joudun kuulemaan joidenkin oppilaideni suusta, että ei ole aikaa harjoitella, koska muut harrastukset vievät aikaa. Monesti olenkin ajatellut ja miettinyt, miten voimme tehdä soittoharrastuksesta nykyajan lapsille ja nuorille sellaisen, jota he aidosti haluavat harrastaa.

LÄHTEET

Aksovaara, S. & Maunonen-Eskelinen, I. 2013. Www-dokumentti. Saatavissa:
<http://oppimateriaalit.jamk.fi/ajatusliikkuu/oppimisen-iloa-tukeva-oppimisymparisto>
Luettu 15.12.2014

Kaikkonen, M. & Uusitalo, K. 1999. Kuvionuotit. Kehitysvammaliitto ry.

Kettunen, J., Kiviniemi, K., Kurkela, L., Laitila, R., Lehtelä, P.-L., Nissilä S.-P., Pietilä, M., Remes, P. & Viitala, T. 2004. Www-dokumentti. Saatavissa:
<http://www.oamk.fi/amok/oppimat/LO/Oppimiskasitys/>
Päivitetty: 2006. Luettu 15.12.2014.

Opetustekniikat 2010. Saatavissa:
<http://peda.net/veraja/ranua/opo/optuki/tekniikat>
Luettu 15.12.2014

Optometria. Saatavissa:
<http://www.optometria.fi/nakotieto/liikennenako.html>
Luettu 14.12.2014

Paananen, P. 2010. Kehitysteorioita ja malleja. Teoksessa J. Louhivuori & S. Saarikallio (toim.) Musiikkipsykologia. Jyväskylä: Atena

Pylkkä, O. Www-dokumentti. Saatavissa:
<http://oppimateriaalit.jamk.fi/oppimiskasitykset/oppimiskasitykset/humanistinen-kokemuksellinen-oppiminen/>
Luettu 21.4.2015

Szilvay, G. 1981. Violin ABC. Espoo: Fazer Music Inc.

Verronen, H. 2015. Eläinnuotit nopeuttavat soittamisen oppimista. Kalajokilaakso 8.

Vuorinen, I. 1993. Tuhat tapaa opettaa. Menetelmäopas opettajille, kouluttajille ja ryhmän ohjaajille. Tampere: Resonaari.